

Кирил Първанов

(България, София, Институт за български език, БАН)

В памет на доц. д-р Маргарита Тетовска-Троева

Напусна ни доц. Маргарита Тетовска-Троева, дългогодишен сътрудник на Секцията по българска диалектология и лингвистична география, дългогодишен неин ръководител, преподавател по диалектно словообразуване в ПУ „Паисий Хилендарски“, всеотдаен колега и скъп приятел.

Маргарита Тетовска-Троева е родена в Шумен през 1943 г. Още от студентските си години проявява интерес към диалектологията, участвайки в студентските експедиции за събиране на лингвистичен материал за Българския диалектен атлас. Първото свидетелство за интереса ѝ към народните говори е нейната дипломна работа, посветена на диалекта на с. Драгоево, Преславско.

Още по това време се формират насоките на работата на Троева като изследовател – прецизно събиране на автентична народна реч, проучване опита на поколения наши и чужди езиковеди и претворяване на събрания материал и получените знания в авторски разработки с висока стойност.

Троева е автор на две монографии, многобройни студии, статии и карти в диалектните атласи. Първата ѝ монография „Отглаголни имена за лица в българските говори. *Nomina agentis*“ (АИ „Марин Дринов“, София. 1988, 202 с.) на практика представлява защитената ѝ през 1985 г. дисертация. Работата е първото цялостно проучване на една словообразователна категория в българското езикознание. Тя е пример за постигане на високи научни резултати чрез прилагане на съвременни теоретични постановки върху обширен диалектен материал – лингвистичният материал е събран от 40 селища от цялата българска езикова територия.

Като цяло монографията може да се приеме за новаторска и основополагаща, тъй като до този момент няма единна методология и терминология при изследването на словообразователните категории на диалектно равнище. В теоретично отношение авторката се опира на функционално-структурния подход на Докулил, но също така прави подробен преглед на литературата, посветена на диалектното словообразуване. Анализирани са трудовете на С. Стойков, Р. Божков, Х. Холиолчев, М. Младенов. М. Троева възприема схващането, че словообразуването е самостоятелно езиково равнище, т.е. самостоятелен дял от езикознанието, със свои терминология, методология, метод и предмет на изучаване.

Следващата монография „Десубстантивни деятелни имена *nomina actoris*“ (АИ „Марин Дринов“, София. 1993, 173 с.) е хабилитационният труд на Маргарита Троева. Той е посветен на друг неразработван проблем в българската лингвистика, каквато е словообразователната категория *nomina actoris*. Тази категория обединява названия на лица, образувани от съществителни имена, в които е скрита действеност.

Разсъжденията и изводите на Троева са убедителни, защото проследява обширна лингвистична литература по въпроса, а самите наблюденията се основават на лингвистичен материал от 35 селища от цялата българска езикова територия.

Вниманието на М. Троева е привлечено и от друга непроучена словообразователна категория – *nomina attributiva*. На нея авторката посвещава студията „Атрибутивни имена за лица в българските говори в Македония“, поместена в „Лингвистични студии за Македония“, С. МНИ, 1996. В изследването Троева с присъщата си прецизност

описва категорията, като прави съпоставка с езиков материал от цялата българска езикова категория.

Изследвайки българското словообразуване, М. Троева анализира един интересен момент, при който се наблюдава противоречие между словообразователно и лексикално значение. Анализът е намерил израз в статията „Противоречие между словообразователно и лексикално значение“, публикувана в „Актуални проблеми на българското словообразуване“. София, 1999. Авторката разсъждава върху отношението между словообразователното и лексикално значение и отчита, че в някои случаи те съвпадат напълно, в други отчасти, а в трети има противоречие, напр. мъжкарана, женчо и т.н.

Приносен момент има и статията „Словообразователната категория имена на свойства, качества (*nomina essendi*) в български и словашки език“, публикувана в сп. Български език, 1993/1994, кн. 5 и 6. В нея Маргарита Троева определя словообразователната категория *nomina essendi*, като категория, включваща имена, производни от прилагателни, които назовават свойства и качества. Тези имена със своята абстрактност се отличават от *nomina attributiva*. В изследването са сравнени различните словообразователни типове, очертани са приликите и разликите. Троева забелязва, че сходства се откриват както в отделните структурни елементи, така и на формално-структурно равнище.

Името на М. Троева се свързва безспорно с Българския диалектен атлас. Богатият опит в теренната работа ѝ позволява успешно да ръководи колектива, който работи и издаде при много трудни условия „Български диалектен атлас. Обобщаващ том. Ч. I – III. Фонетика. Акцентология. Лексика.“ КК. „Труд“. 2001. Отново под нейно ръководство е завършена работата по Ч. IV. Морфология.

Освен по Българския диалектен атлас Маргарита Троева самоотвержено работи по Общославянския диалектен атлас. Няколко години тя е ръководител на българската комисия. Съвместно с Елена Кяева подготвя материалите за томове на ОЛА, в които отсъства български диалектен материал. М. Троева участва още в работните срещи на комисииите и заедно с И. Долински е автор на картата L 1443 „Шея, частъ тела, соединяющая голову с туловищем“ в Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразователная. Выпуск 9. Человек. Краков. 2009.

Освен словообразуването и лингвистичната география М. Тетовска-Троева е изкушена от историческата диалектна морфология. Нейният изследователски интерес е привлечен от диалектните окончания на презенса, от развоя на старите спрежения, от развоя и експанзията на а-спрежението в историята и българския език. Прави впечатление прецизната и изчерпателна работа на изследователката, която прави своите изводи, отчитайки съвременното многообразие при българския глагол и особеностите на неговия многовековен развой.

На въпроси, свързани с дистрибуцията и историята на окончанията за сегашно време М. Троева посвещава две статии: „Окончания за I лице, множествено число, сегашно време на глаголите от I и II спрежение в българския език“ (Български език, 1996, кн. 1) и „Окончанията за I лице единствено число сегашно времена глаголите от II спрежение от типа броя, доя, поя в лингвогеографски аспект“ (Български език, 2004, кн. 2-3). В дадените публикации Троева осветлява, разглежданото езиково явление в съвременен и исторически план.

Другото направление от историческата диалектна морфология, в което работи М. Троева, е промяната на спреженията. В статията „Системата на спреженията в българския език в съвременен и в исторически аспект“ (Български език, 2007, кн. 3) авторката проследява промените, които стават с някои глаголи в техния исторически развой. Тя анализира развойните процеси при част от глаголните форми и формирането на съ-

временното трето спрежение. Троева заключава, че в българските диалекти развойните процеси са по-интензивни, отколкото в книжовния език, и че в значителна част от българската езикова територия окончанието от а-спрежението има много по-широк обхват.

В статията „Промяна на спрежението на група глаголи в съвременния български книжовен език“ (Български език, 2007, кн. 2) М. Троева проследява процесите на реорганизация на глаголната система, засягаща формалните показатели за принадлежност към спрежение при глаголите от типа бѣбря, меля, треперя. Авторката уточнява, че процесът на преустройство се е извършил през последните десетилетия и продължава да се наблюдава и в наши дни, с което илюстрира, че езикът е една динамична система, като често пъти някои промени могат да бъдат усетени в рамките на човешкия живот.

Многобройни са изявите на Маргарита Троева на наши и чужди форуми. Нейните доклади ѝ донасят популярност и уважение сред наши и чужди езиковеди. За нея диалектологията и Секцията за диалектологията бяха съдба. Тя винаги намираше време да наставлява и помага на новите и неопитните. Нещо повече, намираше думи и средства да достигне до техните сърца и в нейно лице да виждат безрезервна подкрепа.

Нека бъде светъл пътят ти към вечността, скъпа Маргарита!